

УДК 785.6:780.614.131-051]:37.018.43

ОРГАНІЗАЦІЯ КОНЦЕРТНИХ ЗАХОДІВ ГІТАРИСТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Коваленко Анатолій, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інструментального виконавства, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0003-3511-1301

E-mail: kovalenkonext.as@gmail.com

У статті здійснено аналіз можливостей для організації концертних заходів гітаристів в умовах дистанційного навчання. Висвітлено, що під загрозою опинилося здобуття компетентності, яка передбачає взаємодію з аудиторією для донесення музичного матеріалу під час публічного виступу. Проаналізовано досвід відомих артистів у подоланні творчої кризи. Узагальнено, що існує декілька варіантів реалізації концертних заходів: організація концерту в пустому залі з відеофіксацією для подальшого розміщення на інтернет-сайтах; аудіо- або відеозапис у музичній студії; зйомка коротких відеофрагментів у домашніх умовах.

Ключові слова: гітарне мистецтво, вітчизняна гітарна освіта, гітарна школа, музична педагогіка, музична освіта, розвиток гітарної освіти, гітаристи-виконавці, гітаристи-композитори.

ORGANIZATION OF GUITARISTS' CONCERT EVENTS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

Kovalenko Anatolii, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Instrumental Performance, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-3511-1301

E-mail: kovalenkonext.as@gmail.com

The article analyzes the possibilities for organizing concert events for guitarists in terms of distance learning. It is highlighted that the introduction of distance learning on March 12, 2020 has made changes in the organization of the domestic educational process; the acquisition of competence, which involves interaction with the audience to convey musical material during a public performance, was threatened. The experience of famous artists in overcoming the creative crisis is analyzed. N. Paganini said that even for one listener he would play with inspiration; G. Gould argued that the artist should be given anonymity; D. Matsuev, after the first concert in an empty hall, said that such concerts are needed primarily for the public, which now forced to sit at home and unable to attend a concert hall; A. Bocelli said that thanks to live music that unites millions of folded hands around the world, we will embrace the pulsating heart of this wounded land, employees of the Lviv National Philharmonic launched a project "Sound of the Lviv Philharmonic", which is needed for Lviv residents who pay attention to the music heard on the street and musicians who realize their potential in online concerts. The problems of guitarists that arise when working in a music studio are identified. It is established that young performers often do not take into account the issues of room acoustics when organizing concert events. It is generalized that there are several options for the implementation of concert activities of guitarists in terms of distance learning: the organization of a concert in an empty hall with video recording for further placement on Internet sites; audio or video recording in a music studio; shooting short video clips at home (using a phone, webcam, camcorder, etc.), which can be an advertisement for the artist, or a message about the organization of a creative event.

Keywords: guitar art, domestic guitar education, guitar school, music pedagogy, music education, development of guitar education, guitarist-performers, guitarist-composers.

Запровадження дистанційного навчання у закладах освіти з 12 березня 2020 року внесло серйозні корективи в організацію освітнього процесу майбутніх фахівців. Для галузей музичної та музично-педагогічної освіти ці зміни стали особливо відчутними, тому що кінцева мета музиканта – це виступ на сцені та підготовка до концертної діяльності своїх вихованців. Рекомендації МОН України щодо запровадження дистанційного навчання у закладах освіти з 15 жовтня 2020 року викликають занепокоєння у контексті подальшого розвитку спеціальності «Музичне мистецтво». Враховуючи її специфіку: публічне виконання музичних творів, вміння взаємодіяти з аудиторією, організація мистецьких заходів (концертів, конкурсів, фестивалів тощо) – необхідно напрацювати нові методи для реалізації завдань освітніх програм, аби якість підготовки музикантів не знижувалася.

Для ґрунтовного вивчення вказаної проблеми проаналізуємо джерела та рекомендації Міністерства освіти і науки України, де розглядався дистанційний напрям функціонування освітнього процесу. Аналіз наукових праць дослідників гітарного мистецтва (В. Блажевича [1], В. Козліна [7], М. Михайленка [9], Ю. Ніколаєвської [10], В. Паламарчука [11] та ін.) дозволяє констатувати те, що ці автори не торкалися проблематики організації концертних заходів гітаристів в умовах дистанційного навчання.

Метою пропонованої статті є аналіз можливостей для організації концертних заходів гітаристів в умовах дистанційного навчання.

Ключовим аспектом розвитку особистості є наявність вражень та позитивних емоцій від виконання улюбленої справи. У контексті спеціальності «Музичне мистецтво» це проявляється особливо яскраво. Поняття «музика» має понад трьохсот визначень, одне з найпоширеніших звучить так: «...це мистецтво, що розгортається в часі». Саме відчуття часу, тенденцій того чи іншого періоду розвитку музичного мистецтва, на нашу думку, є основним аспектом у творчій роботі музикантів.

Освітньою тенденцією 2020 року можна вважати експериментальне впровадження дистанційного навчання у навчальних закладах. І якщо значна кількість наявних сервісів та програмного забезпечення дозволяють легко перейти в режим дистанційного навчання для ведення освітнього процесу лекційних курсів, то з індивідуальними фаховими заняттями все значно складніше. Гіпотетично можна уявити, що в усіх учасників освітнього процесу є якісний комп'ютер, вебкамера, мікрофон та високошвидкісний інтернет для спілкування в режимі реального часу. Проте постає питання: як бути з набуттям навичок концертної діяльності?

У Стандарті вищої освіти за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 «Культура і мистецтво» для другого (магістерського) рівня вищої освіти [Чинний від 2020-03-04] зазначена компетентність у контексті реалізації «освітньо-професійної програми»: «Здатність взаємодіяти з аудиторією для донесення музичного матеріалу, вільно і впевнено репрезентувати свої ідеї (художню інтерпретацію) під час публічного виступу» [4, с. 7]. Це вміння здобувачі освіти зазначеної спеціальності успішно здобували на численних концертах, конкурсах, фестивалях, майстер-класах тощо. Проте з початком карантинних обмежень все кардинально змінилося: концерти відмінили на невизначений термін, конкурси та фестивалі на деякий час припинили своє існування, а згодом перейшли у дистанційний режим, освітній процес було адаптовано згідно з вимогами часу.

Спробуємо проаналізувати досвід артистів у подоланні кризи творчої та концертної діяльності музикантів. Нашу увагу привернув такий формат заходу, як «Концерт у пустому залі», який транслюють у прямому ефірі, або роблять запис та демонструють його на телебаченні чи на інтернет-сайтах.

Відомий італійський скрипаль-віртуоз, гітарист та композитор Н. Паганіні (1782–1840) вважав, що якщо його слухає хоча б одна людина, то він буде грати так, ніби для повного залу глядачів. А одним із основних аспектів його виконання, що викликав здивування, була емоційна сторона виконання. Маєстро стверджував: «Потрібно сильно відчувати, щоб змусити відчувати інших» [2]. Виникає запитання: чи можна вважати концерт у пустому залі з відеокамерою повноцінною заміною концерту з глядачами? Наша думка – звичайно, ні. Але це може стати тимчасовою заміною та допоможе частково зберегти виконавські компетентності музикантів.

Знаменитий канадський піаніст Г. Гульд (1932–1982) провадив публічну концертну діяльність до 32 років, а потім перейшов працювати у музичну студію та здійснив численну кількість записів, які вважають еталонними й до сьогодні. Маєстро зазначив: «Для мене, ідеальні стосунки публіки та артиста – це відношення нуля до одиниці; це викликає моральний протест ... По-перше, я не задоволений такими термінами, як “публіка” й “артист” або ієрархічним підтекстом термінології такого типу; артисту має бути дарована анонімність; йому має бути дозволено працювати в таємниці, так, щоб бути не стурбованим запитаннями ринка, або ще краще – незнайомим із потребами ринка, які, зіштовхнувшись з байдужістю з боку достатньої кількості артистів, просто зникнуть; із зникненням запитів ринку артист зможе відмовитися від свого фальшивого почуття відповідальності перед суспільством і його аудиторія, або “публіка”, відмовиться від свого права на таку залежність ... і “дві самотності” зустрінуться на значно вищому рівні» [12].

Відомий піаніст Д. Мацуєв (1975) поділився враженнями від першого концерту без публіки: «Особливий концерт в усіх відношеннях, тому що я вперше грав у пустому залі саме концерт; це не можна порівняти із записом: коли записуєш пластинки, коли стоять мікрофони, ти розумієш, що це виконання потім буде звучати на дисках довгий час, і уявляєш заповнений зал; тут – зовсім інша історія, на яку мало хто зважиться; я знаю, що Московська філармонія одна з перших у світі в такій ситуації почала робити такі концерти, коли виконавець грає в пустому залі і при цьому він розуміє, що по всьому світі його дивляться мільйони глядачів; відчуття, потрібно сказати, неоднозначне, при тому, що грав я в своєму рідному залі, на роялі, на якому я зіграв уже сотні концертів» [8].

На думку маєстро, «такі концерти потрібні в першу чергу для публіки, яка зараз вимушено сидить вдома і не може відвідати концертний зал; і важливо не просто викладати онлайн-архів записів, а грати вживу; це, звісно, змінює всю картину...». Виконавець зауважив: «Я вдячний Московській філармонії за такий незвичний досвід; я дуже не хочу, щоб подібні концерти стали традиційними, враховуючи контекст їх появи; сподіваюся, що скоро концертні зали відчиняться і публіка в них з радістю повернеться, тому що для музиканта відсутність живих концертів трагічна, це як відсутність повітря, щоб дихати; особливо важко, коли зазвичай граєш до 300 концертів у рік» [8].

Нашу увагу привернув онлайн-концерт з Міланського кафедрального собору

«Музика надії», у якому виступив знаменитий тенор Андреа Бочеллі (12 квітня 2020 року). Мер Мілана Джузеппе Сала зазначив, анонсує виступ: «Я радий, що Андреа прийняв наше запрошення. ...Цього року Великдень буде зовсім інший для всіх нас; радісний спокій, який зазвичай настає в цей день, порушила пандемія; я впевнений, що незвичайний голос Бочеллі стане тими обіймами, яких нам не вистачає в ці дні, міцними, особливими обіймами, здатними зігріти серце Мілана, Італії і всього світу» [6]. Сам Андреа Бочеллі висловився так: «Я вірю в силу спільної молитви; я вірю у християнський Великдень; завдяки музиці, яка транслюється в прямому ефірі і об'єднує мільйони складених рук по всьому світу, ми обіймемо пульсуюче серце цієї зраненої землі» [6].

Цікаве рішення прийняли працівники Львівської національної філармонії, реалізуючи проєкт «Звучання Львівської філармонії». На інтернет-сайті зазначено: «Перша його складова – продукування аудіосигналу з вікон Львівської спілки композиторів, яка розміщується на третьому поверсі... Друга – трансляція архівних записів та онлайн-концертів на інтернет-ресурсах Львівської національної філармонії» [5]. «Проєкт “Звучання Львівської філармонії” створено для львів'ян, які, йдучи вулицею Чайковського, звертають свою увагу на музику, що лунає; водночас впорядкування архівних записів на YouTube-каналі філармонії та поповнення каналу новими відеозаписами з онлайн-концертів творить нову історію публічної мистецької діяльності установи; цей проєкт існує і для музикантів, які отримують можливість реалізувати потенціал, беручи участь в онлайн-концертах» [5].

Запис у студії свого виконання, на нашу думку, дає можливість музиканту по-новому почути результати гри на музичному інструменті. Часто можна спостерігати, що аналіз запису відкриває нові проблемні аспекти виконавської майстерності. Особливістю роботи в студії виконавців на класичній гітарі є наполеглива праця над усуненням призвуків під час гри. Зайвий шум виникає в роботі правої та лівої рук. Пальці правої руки при грі на басах (четверта, п'ята та шоста струна) при неправильному куті звуковидобування зіштовхуються з опорою обмотки струн, що зумовлює зайві звуки. Пальці лівої руки при зміні позицій знову ж таки на струнах, які мають обмотку, створюють призвуки, які ламають відчуття насолоди у слухачів від прекрасних гітарних звуків. На думку українського гітариста-віртуоза Ю. Фоміна, призвуки мають стати частиною звука, а не навпаки. Тому варто дотримуватися правильної технології звуковидобування й не допускати зайвого шелесту при грі на четвертій, п'ятій та шостій струнах. А у випадку, коли зайві шуми прибрати не вдалося на репетиціях і вони виявлені при роботі у музичній студії, гітаристу необхідно скоригувати технічну сторону свого виконання.

Ще одним виконавським аспектом є аналіз акустики приміщення та врахування її особливості. Як зазначає І. Горбушина, «якщо в залі *волога* акустика, це сприяє більшій злитності звукової тканини; гра дуже глибоким *легато* може привести в таких умовах до нечіткості, створення *звукових напливів*» [3, с. 75]. Погоджуємося з думкою дослідниці та додамо, що від акустики приміщення залежить не тільки артикуляція гри артиста, а й темп виконання музичного твору. Чим більш *волога* акустика, тим стриманіший має бути темп, і навпаки – у *сухому* залі темп можна брати віртуозний, тому що кожна ноту буде чути дуже чітко.

Важливо наголосити на одному із педагогічних аспектів у підготовці до

концертного заходу. Часто можна спостерігати, як молоді виконавці, починаючи свій виступ на сцені, гублять зв'язок із аудиторією, втрачають щільність звуку, чіткість артикуляції тощо. На нашу думку, це відбувається через неготовність артиста сприймати повернення звучання гітари із залу. Під час занять гітаристи слухають як звучить музичний інструмент, а навички сприймати звук із залу, що відбивається від стін та стелі, немає. Значну відмінність у звучанні музичного інструмента доводиться спостерігати в наповненому та пустому концертному залі. Якщо зал наповнений слухачами, звучання буде більш глухе, у пустому ж залі – дзвінкіше.

Формат концерту у пустому залі примушує виконавців переглянути звучання свого музичного інструмента та психологічно підготуватися до нього. У цьому може допомогти досвід Одеської середньої спеціалізованої музичної школи-інтернату ім. професора П. С. Столярського. Маючи багаторічні традиції у підготовці юних віртуозів до концертної діяльності (близько 87 років, станом на жовтень 2020 року), викладачі зазначеної школи радять перед виступом на сцені виконати свою програму в різних аудиторіях (навіть кімнатах, якщо репетиція відбувається в домашніх умовах). Такий вид занять зможе психологічно підготувати артиста до концертного виступу та сприятиме більш впевненій та розкутій реалізації своєї гри.

Підсумовуючи можливості для організації концертних заходів гітаристів в умовах дистанційного навчання, зазначимо, що існує декілька варіантів їх реалізації. Найбільш простим, на нашу думку, є організація концерту в пустому залі з відеофіксацією для подальшого розміщення на інтернет-сайтах. Залишається актуальним аудіо- або відеозапис у музичній студії. Набирає популярності зйомка коротких відеофрагментів у домашніх умовах (на телефон, вебкамеру, відеокамеру тощо), які можуть стати рекламою виконавця або повідомленням про організацію творчого заходу.

Починаючи з 12 березня 2020 року в Україні змінилися умови проведення творчих заходів. Багато концертів відмінили, перенесли на невизначений термін. Проте відсутність розвитку високої культури неодмінно призведе до деградації суспільства. Досвід провідних виконавців та інших країн свідчить про необхідність пошуку перспектив розвитку музичного мистецтва навіть в умовах пандемії. Альтернативою повної відсутності мистецьких проєктів є організація «Концерта в пустому залі», який дозволить артистам зберегти виконавські компетентності, а глядачам – доторкнутися до академічного мистецтва.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в дослідженні методики підготовки виконавця до концертної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блажевич В. О. Еволюція розвитку виконавських традицій гітарного мистецтва у вітчизняному культурно-освітньому просторі. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2017. Вип. 15. С. 107–115.
2. Виноградов А. К. Повесть о братьях Тургеневых; Осуждение Паганини. Минск: Мастацкая литература, 1983. 688 с.
3. Горбушина И. Л. Исполнительская интерпретация фортепианного произведения: белорусский контекст. Минск: Беларуская навука, 2018. 204 с.
4. ДСТУ 368:2020. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 «Культура і мистецтво» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. [Чинний від 2020-03-04]. Вид. офіц. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2020. 14 с.
5. Живе звучання філармонії. URL: <https://zbruc.eu/node/98867> (дата звернення: 21.10.2020).

6. Католицька пасха. Як пройшов концерт Андреа Бочеллі в порожньому Міланському соборі – відео. URL: <https://nv.ua/ukr/style/kultura/katolickiy-velikden-2020-andrea-bochelli-koncert-v-porozhnomu-milanskomu-sobori-ostanni-novini-50080941.html> (дата звернення: 21.10.2020).
7. Козлін В. Й. Гітара. *Українська музична енциклопедія*: в 5 т. / Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2006. Т. 1: А–Д / редкол.: Г. Скрипник (голова) та ін. С. 462–465.
8. Мацуєв Д. Концерти без глядачів потрібні для публіки, яка вимушено сидить вдома. URL: <https://irkutskmedia.ru/news/922173/> (дата звернення: 21.10.2020).
9. Михайленко М. П. Проблеми популярного інструмента. *Музика: журнал з питань музичної культури*. 1982. № 5(221). С. 25.
10. Ніколаєвська Ю. В. Харківська гітарна школа: таланти і час: монографічний нарис. Харків: Факт, 2017. 108 с.
11. Паламарчук В. А. Деякі проблеми адаптації практики сучасної західноєвропейської гітарної освіти в українській музичній педагогіці. *Історія, теорія та практика музично-естетичного виховання*: зб. статей: матеріали шостого всеукр. наук.-практ. сем., присвяч. 50-річному ювілею музично-педагогічного факультету (Дрогобич, 06 квітня 2012 р.). Дрогобич: ДДПУ ім. І. Франка, 2012. С. 87–95.
12. Тридцять две історії о Глене Гульде. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vwXqkiszFI&t=4306s> (дата звернення: 21.10.2020).

REFERENCES

1. Blazhevych, V. O. (2017). Evoliutsiia rozvytku vykonavskykh tradytsii hitarnoho mystetstva u vitchyznianomu kulturno-osvitniomu prostori [The evolution of the development of performing traditions of guitar art in the domestic cultural and educational space]. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii – Aesthetics and ethics of pedagogical action, issue 15, 107–115* [in Ukrainian].
2. Vinogradov, A. K. (1983). *Povest o bratyakh Turgenyevykh; Osuzhdenie Paganini*. Minsk: Mastatskaya literatura [in Russian].
3. Gorbushina, I. L. (2018). *Ispolnitelskaya interpretatsiya fortepiannogo proizvedeniya: belorusskiy kontekst*. Minsk: Belaruskaya navuka [in Russian].
4. DSTU 368:2020. (2020). Standart vyshchoi osvity za spetsialnistiu 025 «Muzychne mystetstvo» haluzi znan 02 «Kultura i mystetstvo» dlia druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity. [Chynnyi vid 2020-03-04]. Kyiv: Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [in Ukrainian].
5. Zhyve zvuchannia filarmonii (2020). URL: <https://zbruc.eu/node/98867> [in Ukrainian].
6. Katolytska paskha (2020). Yak proishov kontsert Andrea Bochelli v porozhniomu Milanskomu sobori – video. URL: <https://nv.ua/ukr/style/kultura/katolickiy-velikden-2020-andrea-bochelli-koncert-v-porozhnomu-milanskomu-sobori-ostanni-novini-50080941.html> [in Ukrainian].
7. Kozlin, V. Y. Hitara. *Ukrainska muzychna entsyklopediia*. (Vols. 1–5); Vol. 1: A–D. (2006). H. Skrypnyk (Ed.). Kyiv: OP Zhytomyr's'ka obldrukarnia, 462–465 [in Ukrainian].
8. Matsuiiev, D. (2020). Kontserty bez hliadachiv potribni dlia publiky, yaka vymusheno sydyt vdoma. URL: <https://irkutskmedia.ru/news/922173/> [in Ukrainian].
9. Mykhajlenko, M. P. (1982). Problemy populiarnoho instrumenta [Problems of a popular tool]. *Muzika – Music, Issue 5, 25–26* [in Ukrainian].
10. Nikolaievska, Yu. V. (2017). Kharkivska hitarna shkola: talanty i chas: monohrafichnyi narys. Kharkiv: Fakt [in Ukrainian].
11. Palamarchuk, V. A. (2012). Deiaki problemy adaptatsii praktyky suchasnoi zakhidnoevropeiskoi hitarnoi osvity v ukrainskii muzychnii pedahohitsi. *Istoriia, teoriia ta praktyka muzychno-estetychnoho vykhovannia: Zbirnyk statei*: materials of the sixth all-Ukrainian. Scientific-practical family, dedicated to the 50th anniversary of the Faculty of Music and Pedagogy. Drohobych: DDPU im. I. Franka, 87–95 [in Ukrainian].
12. Tridsat dve istorii o Glene Gulde (2020). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vwXqkiszFI&t=4306s> [in Russian].